וירא תשפ"ז: הרב הלוי

ניסיון הרעב: עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו. בין הניסיונות היה הרעב, אשר מצא בארץ כנען, כאשר השתקע בארץ שיועדה לו. מיום שנבראו שמים וארץ לא היה רעב בעולם, אלא בימי אברהם, ולא בכל הארצות אלא בארץ כנען בלבד, כדי לנסותו ולהורידו למצרים (פדר"א כו).

מדוע אברהם לא התפלל על הרעב: שתי קושיות שואלים על אברהם: א. מדוע אברהם לא התפלל להקב"ה שיעבור הרעב מן הארץ? ב. מדוע ירד אברהם למצרים מבלי שהקב"ה יצווה עליו? הקול שמחה מתרץ במשל, שכאשר אדם מביט במלאכתו של בעל מקצוע מיומן הבעל מקצוע הזה נראה משחית: הוא מנסר עצים, גוזר בד יקר לחתיכות וכו', אך הוא בוטח במומחיות האומן, כן אברהם אביו ידע שהרעב מהווה ניסיון שנועד לתקן את נפשו והבין את תפקידו לרדת מן הארץ ועל כן לא התפלל על הפסקת הרעב אלא ירד למצרים (אוצר הפלאות א, עמ' קעו).

ברכת התורה לקם משינה על המיטה בלילה: אדם שישן על מטתו בלילה אפילו זמן מועט ואפילו אם ישן עם בגדיו ואפילו קם משנתו קודם חצות הלילה ורוצה לעסוק בתורה או להתפלל, צריך לברך ברכת התורה, ואם עדיין לא התפלל תפילת ערבית, יכוין לצאת ידי חובת 'ברכות התורה' בברכת 'אהבת עולם' שמברך קודם קריאת שמע של ערבית. אם לאחר מכן המשיך לישון לפני עלות השחר, צריך לחזור ולברך 'ברכות התורה' בבוקר ונכון שבפעם הראשונה שמברך ברכות התורה יכוין שלא לפטור עצממו מ'ברכות התורה' אלא עד שחוזר לישון בפעם השניה (הלכה ברורה מז,כד-כה).

שתיית מים ברבים: נאמר בגמרא: "ואין שותין מים בפני רבים" (בכורות מד,ב). יש אומרים שהכוונה לתלמיד חכם שאין לו לשתות מים בפני רבים (רש"י), ויש אומרים דווקא שלא בשעת סעודה ודווקא מים (תוס'). שאר משקים קלים או תה וקפה אין קפידא לשתות בפני רבים. יש שהביאו את שתי השיטות (משנ"ב קע,יג), ויש שכתבו שהיום אין נוהגים להקפיד בזה (ברכ"י או"ח קע,ג), וכן עמא דבר אפילו תלמידי חכמים (פס"ת קע,ג).

קריאה מהתורה בעל פה: הלכה היא, שאין לקרוא מהתורה שבכתב אפי' אות אחת שלא מן הכתב (שו"ע או"ח קלט,ג). דין זה, אינו לעיכובא, אלא אם כן, קרא משפט שלם בעל פה, אבל אם קרא הבעל קורא בעל פה, מספר מילים שאין להן משמעות בפני עצמם יצא בדיעבד ואין צריך לחזור (ברכ"י מט,ב).

אדם שכיבס בשבת: הלכה היא, שהמבשל בשבת או עשה את שאר המלאכות האסורות בשבת, במזיד אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה, ולאחרים מותר במוצ"ש, ואם עשה כן בשוגג אסור גם לו וגם לאחרים בשבת, ומותר במוצ"ש (שו"ע או"ח שיח,א). לפי זה, אדם שעבר וכיבס בגדים בשבת במזיד, אותם בגדים אסורים למכבס לעולם, יש שנתנו עצה, ללכלך את הבגדים במוצ"ש באופן שלא ראוי ללבוש ולחזור לכבסו, שאז התבטלה המלאכה שנעשתה בשבת ויש להתיר (חזו"ע שבת ד, עמ' תמא), ויש שהחמירו ואסרו משום קנס (רב פעלים ג או"ח טז). הנטיה להקל, משום שזהו קנס שקנסו חכמים ואם לא הועילו מעשיו יש מקום לצרף שאולי הלכה כר"מ שמותר לעושה בשגגה אפי' בשבת, ובמזיד מותר במוצ"ש (הרב הלוי).

חיוב נתינת צדקה בשבת: יש אומרים שלא ניתנה שבת להידחות אצל מצוות הצדקה, מה שאין כן, בברית המילה, ולכן אם אדם טעה והוציא לעני צדקה מרשות היחיד לרשות הרבים חייב (תיו"ט משנה שבת ב,א), וכן אין חיוב צדקה בשבת, משום שנאמר לגבי שבת: "והכינו את אשר יביאו", ודרשו חז"ל, שצריך להכין כל צרכי הסעודה של שבת מבעוד יום ולא לטרוח בשבת בהשגתם (קהלת יעקב - ברוכין סוף שבת). אולם יש שכתבו שמצוות צדקה נוהגת בכל זמן באנשים ובנשים (חינוך תעט). בפשטות נראה שאין חיוב צדקה ביום השבת, ולכן אם אדם הוציא צדקה מרשות היחיד לרשות הרבים הוא חייב (הרב הלוי).

נשיאת אדם בכיסא גלגלים במקום שאין עירוב: נאמר בגמרא שהזורק חבילת קנים ברשות הרבים וזקפה, וחזר והרים קצה האחד וזרקו בצורה שהקנים לא נעקרו והורמו לגמרי מן הקרקע [כעין גלגול הקנים ברה"ר] אינו חייב חטאת, כיון שלא עקר את החבילה כולה בבת אחת (שבת ח,ב). יש ראשונים שכתבו שבמגלגל חבית ברשות הרבים חייב מהתורה, כיוון שאין החבית נחה, אבל המגלגל תיבה מרובעת או קנים פטור, כיון שהם נחים קצת ברה"ר (תוס' שבת ח,ב). על פי זה, יש אחרונים שכתבו שבמקום שאין עירוב, יש איסור תורה להוליך אדם שאינו יכול ללכת, בכיסא גלגלים (אול"צ ב כג,ה).

אמצעי עזר להליכה בעצמו ברשות הרבים: חיגר שמוכרח להיעזר בהליכות במקל, רשאי ללכת ברה"ר במקל, מפני שהמקל נחשב כנעליו (שו"ע או"ח שא,יז). עיוור שנעזר בימות החול במקל הליכה, שאין ביכולתו ללכת כלל בלא המקל, כגון שאינו מכיר את המקום שבו הוא צריך ללכת, מותר לו לצאת עם המקל (ערוה"ש שא,עב). מותר לעיוור לצאת לרה"ר עם כלב נחייה, ואפי' שהוא אוחז ברצועה אין בזה איסור, הואיל והרצועה קשורה תמיד לכלב היא טפלה לגופו ואין בה טלטול (מנו"א ג כז,מט). נכה שיוצא לבד בעצמו בעזרת כסא גלגלים לרה"ר, מותר, משום שהכסא נחשב כנעליו (שו"ע או"ח שא,טז), ויש שפקפקו בהיתר שאולי הכיסא לא טפל לגופו (הר צבי או"ח א,קע). לפענ"ד, הכיסא גלגלים של הנכה הוא כמו נעליו ובטל לגופו ולכן שרי לצאת עימו לרשות הרבים אפילו במקום שאין בו עירוב ויזהר שלא יוציא בכיסא עוד דברים אחרים (הרב הלוי).

השופר מסמל את מסירותו של אברהם אבינו למצווה: שאלו המפרשים, מדוע אנו תוקעים בשופר בראש השנה, זכר לעקידת יצחק ולא לוקחים 'מאכלת' או דברים אחרים שהיו בעקידה עצמה? ותירצו שהאיל הוכיח על מסירותו של אברהם אבינו למצווה, שאף שאמר לו מלאך ה' שלא ישחט את בנו, בכל זאת, לא הניח את הכל והלך, אלא חיפש קרבן אחר להקריבו לשם יתברך. בזה גילה אברהם את גודל רצונו להביא קרבן לשם ולא עשה כן מחמת פחד ואימה אלא מאהבת ה' בלבד, ולכן תוקעים בשופר של איל בראש השנה, שהוא מוכיח את גודל מסירותו של אברהם אבינו ואהבתו לשם, בזכות זה יתעורר השי"ת ברחמים ואהבה עלינו (שי למורא א, עמ' רסט).

וירא: היד ה' תקצר

נתאר לעצמנו בעל חוזר הביתה ואומר לאשתו שהוא ראה הערב סוסה הדומה לה כמו "שתי טיפות מים". רק בעל דמיון מזרחי יכול לשער את תגובתה של האישה... לכן קשה להבין את דברי שלמה המלך בשיר השירים: "לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעייתי" (שרה"ש א,ט). עוד יש לשאול: מי מבין אלף נשותיו של שלמה היא "רעיה" זו? אולם רש"י מסביר ש"דמיתיך" אינו מלשון דמיון, אלא מלשון דממה והרגעה, כלומר שלמה המלך אומר שהקב"ה פונה לישראל ואומר להם שהוא הדמים, הרגיע אותם, מהסוסים של פרעה. ה' אומר לנו: "אל תפחדו! היד ה' תקצר?" ואכן, כשהקב"ה עמנו - אין לנו ממה לחשוש.

בפרשת השבוע אנו קוראים על הולדת יצחק לאברהם אבינו ולשרה אמנו. מאז אנו נקראים בני אברהם, בני שרה ובני ישראל. המגיד מדובנא (כוכב מיעקב, עקב) והבן איש חי (דרשות) שואלים (ושניהם "מתנבאים בסגנון אחד"): מדוע איננו נקראים בני תרח או בני הרן? הרי בסופו של דבר אנו גם צאצאיהם, שהרי אברהם אבינו היה בנו של תרח, ושרה אמנו הייתה בתו של הרן ונכדתו של תרח! (כיוצא בזה אנו גם צאצאי בתואל ולבן, שכן רבקה הייתה בתו של בתואל, ורחל ולאה היו בנותיו של לבן). התשובה לכך היא שכיון שהאבות והאמהות היו עקרים (מבין האבות רק אברהם היה עקר, אבל האמהות כולן היו עקרות), הרי נוצר נתק וקצר בין האבות והאמהות לבין הדורות שלפני כן, כלומר שאין המשך לתרח, בתואל ולבן; אברהם היה עקר ובכך השתנו אצלו גדרי הטבע, ונוצר נתק וקצר בינו לבין הדורות הקודמים (אם תרצו: "מזרח תיכון חדש").

כיוצא בכך, בשעה שהביאה חנה את שמואל בנה למשכן שילה, ביקש עלי הכוהן הגדול שיביאו כוהן כדי לשחוט קרבן. קם שמואל הקטן ואמר שלא צריך כוהן, שהרי "שחיטה כשרה בזר". אמר עלי ששמואל צודק, אבל מכל מקום הוא חייב מיתה, משום שהורה הוראה בפני רבו. ונשאלת השאלה: האם על דבר שכזה חייבים מיתה?! והרי הוא צדק! אלא עלי ראה בשמואל ניצנים של סבא רבה שלו, הלוא הוא קורח, וחשב ששמואל עתיד להיות בעל מחלוקת, כמו קורח סבו זקנו. לפיכך אמרה חנה לעלי: "אל הנער הזה התפללתי". הייתי עקרה, והקב"ה יצר בכך נתק בין קורח ובין שמואל, ולכן לשמואל אין זיקה לקורח והוא לא ילך בדרכו של קורח.

הגמרא בסוף מסכת תענית (לא ע"א) מספרת על ט"ו באב, שבנות ישראל יוצאות בו וחולות בכרמים. היפות משתבחות ביופיין, העשירות בעושרן, ואילו בנות העניים אומרות: "קחו מקחכם לשם שמים, ובלבד שתעטרונו בזהובים". לכאורה הדבר תמוה: כיצד ייתכן שהמכוערת מבקשת, בשיא החוצפה, שיעטרו אותה בזהובים?! אלא כיון שהיא יודעת שאין בה לא יופי ולא עושר, היא מבקשת ומתפללת לפני הקב"ה שימצא לה חתן, וכיון שהיא ממילא תלויה בחסדי ה' - היא כבר "הולכת על כל הקופה", ומבקשת מה' שייתן לה כל מה שהוא יכול לתת - והוא יכול! זוהי משמעות הפסוק "היד ה' תקצר" - הקב"ה אינו מוגבל, ולכן אפשר לבקש ממנו יותר ממה שנראה סביר ממבט ראשון.